

AFRIKA

Razvoj in nastanek površja

- Afrika leži na Afriški litosferski plošči in meji na Arabsko, Evrazijsko, Ameriško in Antarktično; uravnana je v Afriški ščit
- Je stara celina, ki je nastala je v predkambriju
- Obrise dobila z razpadanjem praeline Pangee in potovanjem litosferskih plošč v času perma, današnjo podobo pa pred 135 mio leti v kredi
- Afriko so spremljali gorotvorni procesi (orogeneze), vendar so njihove posledice in gubanje površja zabrisani
- Učinki tektonskega delovanja so izrazitejši na območju Atlasa in Vzhodnoafriškega tektonskega jarka (jarek poteka po sredi Etiopskega višavja, do Rudolfovega jezera, kjer se razcepi in rokava se pod Malavijskem jezeru združita in gresta do Mozambiškega preliva)
- Na območju Atlasa so zaradi primikanja Afriške litosferske plošče Evrazijski pogosti potresi
- Posledica razpadanja Afriške litosferske plošče je vulkansko in potresno delovanje ter nastanek poglobljenih kotanj, kotlin in tektonskih jarkov
- Zaradi spreminjanja večjega dela površja v zadnjih milijonih letih predvsem pod vplivom oblikovalnih procesov se je površje (granit, gnajs, skrilavci) na največjem delu celine uravnalo v Afriški ščit
- Afriko delimo na Visoko Afriko (nad 1000m nadm. višine) in na Nizko Afriko (pod 1000m nadm. višine); njuna meja pa poteka vzhodno od Etiopskega in Jezerskega višavja in južno od Kongove kotline
- Kotline: Kongova, kotlina Viktorijnega jezera, kotlina Belega Nila, Čadska, kotlina El Džuf in Senegalsko nižavje

Podnebje, površje, rastlinstvo in vodovje

- Afrika leži v tropskem in subtropskem toplotnem pasu
- Na njeno podnebje vpliva geografska širina (od ekvatorja proti severu in jugu si v dokaj pravih pasovih sledijo podnebni tipi)
 - Na podnebje južnega dela celine vplivata topli in hladni morski tok, kar povzroči podnebne razlike v smeri vzhod – zahod
 - Na podnebje goratih predelov pa vpliva nadmorska višina gorsko podnebje
- Območja z ekvatorialnim podnebjem
 - **Kje?** Območja ob ekvatorju, ki ležijo pod 1000m nadm. višine
 - **Značilnosti:** zenitne padavine, enakomerno razporejene padavine, temperature so vse leto visoke
 - **Naravno rastlinstvo:** tropski deževni gozd
 - **Prst:** rdečkasto rumena, slaba
 - **Poseljenost:** redka zaradi visoke vlage in izprane prsti, razen rečni bregovi, ki so gosto naseljeni
- Območja s savanskim podnebjem
 - **Kje?** Severno in južno od ekvatorja ter Etiopsko višavje, Vzhodnoafriško višavje, Južnoafriško višavje z Zmajevimi gorami

- **Značilnosti:** izrazita sušna in deževna obdobja; srednje letne temperature nad 21°C; dežuje v najbolj vročih mesecih, v drugih mesecih so sušna obdobja
- **Naravno rastlinstvo:** vlažna savana (visoka, sočna trava in akacije), suha savana (nižja trava, trnaste rastline) in savana trnastih rastlin (šopasta trava, grmičevje, posamična drevesa)
- **Prst:** rdečkasto - rumena prst, t.i. savanska, rodovitna
- **Poseljenost:** gosta (zaradi rodovitne prsti)
- Območja s puščavskim podnebjem
 - **Kje?** Sahara, Namib in del Somalskega polotoka
 - **Značilnosti:** sončno in jasno vreme, visok tlak, suhi pasati, manj kot 250mm padavin letno
 - **Naravno rastlinstvo:** ga ni
 - **Prst:** slaba puščavska
 - **Poseljenost:** le ob oazah, izviroh in osamelcih (Ahagar, Air, Tibesti, Enedi)
 - **Izjema:** reka Nil, ki z vodo in rodovitnimi naplavinami omogoča življenje 50 mio prebivalcev devetih držav; je eno najgosteje poseljenih območij na svetu
- Območja s sredozemskim podnebjem
 - **Kje?** Območja ob Sredozemskem morju in na jugu Afrike ob Kapskih gorah
 - **Značilnosti:** vroča in suha poletja, mile in deževne zime
 - **Naravno rastlinstvo:** zimzelene listavce ter bore nadomestilo grmičevje (makija)
 - **Prst:** rodovitne rdeče
 - **Poseljenost:** gosta
- Obala Afrike
 - **Značilnosti obale:** slabo razčlenjena, površje se strmo spušča v morje
 - **Kje?** Obala
 - **Značilnosti:**
 - a.) zahodna obala juga je pod stalnim vplivom hladnega Benguelskega morskega toka (malo vlage, hladni pasati, minimalno izhlapevanje, suhi pasati) puščavsko podnebje (Namib)
 - b.) vzhodne obale juga so pod vplivom toplega Agulhaškega morskega toka (namočene, vlažni pasati, vodnate reke, porasle z gozdovi)
 - **Poseljenost:** v povprečju so redko naseljene
 - Z oddaljevanjem od vzhodne obale proti notranjosti se količina padavin nenehno zmanjšuje

Kolonialna preteklost in njene posledice

- Kolonizacija = čas, ko so Evropejci širili ozemlja izven Evrope
- Afrika je celina, ki so jo kot neizčrpan vir poceni delovne sile in surovin Evropejci najdalj izkoriščali
- Kolonizacija je usodno spremenila nekdanjo plemensko organizacijo večine afriških držav
- Pregarjali, razlastili in zaničevali so domače prebivalstvo in uveljavili rasno teorijo o različnih vrednostih človeških ras
- Afrika v tem času pridobila šolstvo, medicino in industrializacijo

- Neokolonializem = odvisnost nekdanjih kolonizatorjev in multinacionalk, ki se kaže v poceni izvozu afriških surovin, zadolževanju v tujini, oboroževanju in nadzorom nad rudnim in naftnim bogastvom
- Prisivajali so si ogromna ozemlja in rudna bogastva:
 - sodobno tehnologijo, denar, strokovnjake namenjali samo za dobičkonosne dejavnosti
 - za razvoj posameznih dežel, šolstva, zdravstva, infrastrukture, lokalne industrije namenjali malo ali nič denarja
- Proces razpada kolonialnih imperijev se je začel po 2.svetovni vojni (zadnja kolonija bila Namibija, ki se je osvobodila šele leta 1990)
- Osamosvojitve niso pomenile mirnega življenja in hitrega gospodarskega razvoja številne nove države so zaradi revščine in gospodarsko političnih problemov pristale na različne oblike odvisnosti nekdanjih kolonizatorjev in multinacionalk
- Države in njihove kolonije:
 - **Španija** (Zahodna Sahara)
 - **Italija** (Somalija, Libija)
 - **Portugalska** (Angola, Mozambik)
 - **Francija** (Maroko, Alžirija, Niger, Čad, Kongo, Slonokoščena obala, Madagaskar)
 - **Nemčija** (Tanzanija, Namibija)
 - **Anglija** (JAR, Zimbabve, Kenija, Egipt, Sudan)
 - **Belgija** (Etiopija, Dem. Republika Kongo)
- Problemi novonastalih držav:
 - Pomanjkljiva izobrazba prebivalcev
 - Pomanjkanje učinkovitih izobraževalnih sistemov
 - Stare ozemeljske zahteve zaradi ohranjanje plemenske pripadnosti in organiziranosti prebivalstva
 - Nerazvito gospodarstvo
 - Globoke družbene razlike
 - Izginotje kapitala
 - Pomanjkanje tujih investicij
- Odvisnost od nekdanjih kolonizatorjev in multinacionalk (neokolonializem) se kaže v:
 - Poceni izvozu afriških surovin
 - Popolnem nadzoru nad rudnim in naftnim bogastvom
 - Zadolževanju v tujini
 - Oboroževanju
- V sedanjosti večina afriških držav zaostaja za gospodarskim razvojem ostalega sveta

- Posledice danes:
 - Plantažno kmetijstvo
 - Bela rasa
 - JAR angleški jezik
 - Izkoriščanje naravnega bogastva
- Nenačrtna rast mest, prenaseljenost širjenje puščav, lakote, brezposelnosti, bolezni

Kmetijstvo

- Kmetijstvo je najbolj razširjena gospodarska panoga v večini afriških držav
- Samooskrbno ekstenzivno kmetijstvo
 - Velika odvisnost od naravnih razmer, majhnosti posesti, veliko je revščine, oskrba je na zadovoljevanju lastnih potreb
 - Ni dovolj sredstev za nakup gnojil, semen, kmetijske mehanizacije in sodobne tehnologije
 - Veliko je otrok (večja delovna sila) povzroča lakoto
 - Občasne presežke prodajo na trg
- Selilno ali požigalno poljedelstvo
 - Je najstarejša oblika samooskrbnega poljedelstva
 - Požiganje dreves, s katerim se ukvarja prebivalstvo tropskega deževnega gozda (podrejo in sežgejo drevesa pridobijo jase pognojijo jih s pepelom posadijo gomoljnice – maniok in batate po nekaj letih izčrpano njivo opustijo in se preselijo na drugo območje)
 - Redno obdelovanje parcel ali pa jih izmenično pustijo neobdelane
- Stalno poljedelstvo
 - Omogoča ga rodovitna prst na vulkanskih območjih na vzhodu in predeli ob rekah
 - Na dobro obdelanih površinah proso, riž, maniok, koruza, banane
 - Na plantažah čaj, kava, sizal, tobak
- Namakalno poljedelstvo
 - Je najstarejša oblika stalnega poljedelstva
 - Ob reki Nil
 - Tri letine na leto
 - Pšenica, bombaž, trs, koruza, proso, zelenjava
- Intenzivno tržno poljedelstvo
 - Presežki grejo na svetovni trg
 - Z njim se ukvarjajo: JAR, Kenija, Tanzanija, Gana, Slonokoščena obala, Nigerija
 - Velike, opremljene kmetije
 - Agrumi, grozdje, arašidi, tropsko sadje, kakav, kava, čaj, oljne palme, tobak
 - Vse več površin za to kmetijstvo in manj za pridelavo hrane za lastne potrebe
 - Kulture in države, kjer to gojijo za na trg:
 - a.) **Tropsko sadje** (Gana, Slonokoščena obala)
 - b.) **Kakav** (Nigerija, Gana)
 - c.) **Čaj** (Mozambik, Kenija)
 - d.) **Kava** (Etiopija, Madagaskar, Kenija)
 - e.) **Oljna palma** (Mozambik, Dem. Republika Kongo)
 - f.) **Tobak** (Madagaskar, Zimbabve)
 - g.) **Sladkorni trs** (JAR, Mozambik)
 - h.) **Sisal** (Kenija, Tanzanija)
 - i.) **Grozdje** (JAR, Alžirija)
 - j.) **Bombaž** (Egipt, Sudan, Niger)

Živinoreja

- Zaradi naravnih in družbenogeografskih razmer se pojavlja v treh oblikah
- Nomadsko in polnomadsko živinoreja
 - Sever in jug Sahare
 - Kmetje s seboj prenašajo celotno imetje in domovanje
- Pašna živinoreja
 - Angola, Čad, Etiopija

- Dnevno ali sezonsko ženejo črede na bolj ali manj bogate pašnike in v bližino vode
- Intenzivna govedoreja in ovčjereja
 - JAR
 - Belci mesne in mlečne izdelke, kožo, krzno in volno izvažajo v ZDA, Japonsko in Evropsko unijo

Turizem

- Afrika je zanimiva in eksotična celina
- Med najbolj obiskana območja sodijo: Egipt, sredozemske dežele, JAR ter naravni parki Tanzanije in Kenije
- Na bogatih in rodovitnih vulkanskih prsteh V Afrike so se izoblikovali bogati ekosistemi rastlinskih in živalskih vrst
- Zaradi naraščanja prebivalstva prišlo do vedno večjih zahtev po obdelovalnih površinah in do krčenja nekoč naravnih, nedotaknjenih predelov
- Možnosti za hitrejši razvoj:
 - Narodni parki
 - Poudarjanje umetnosti
 - Nižje cene
 - Avanturistični turizem
 - "je malo poznana"
- Ovire pri razvoju:
 - Bolezni
 - Nezaupanje domačinov
 - Politična nestabilnost
 - Suša
 - Nestrpnost do turistov
 - Pomanjkanje hotelov
- Naravni park Serengeti v Tanzaniji:
 - Prednosti:**
 - Država pridobila nova sredstva
 - Nastala so turistična središča
 - Število fotosafari turistov narašča
 - Zaposlitev vojakov kot čuvaji in vodiči
 - Zaposlitev lokalnega prebivalstva, pospešek trgovine s kmetijskimi pridelki in izdelki domače obrti
 - Slabosti:**
 - Naraščanje števila živali, ki popasejo posevke
 - Širjenje nedovoljenega lova
 - Spreminjanje tradicionalnega življenja plemen na območju parka
 - Nezadovoljstvo okoliških kmetov zaradi pridobivanja kmetijskih površin

Rudarstvo

- Vezano je na stare magmatske in metamorfne kamnine

- Večje izkoriščanje bilo povezano s kolonialnim osvajanjem in odkrivanjem rudnih nahajališč, s finančnim in tehničnim vlaganjem tujih multinacionalk ter z izkoriščanjem domače, poceni delovne sile
- Velika ponudba surovin in nižanje cen na svetovnem trgu povzročili manjše izkoriščanje rudnih bogastev, zapiranje rudnikov in prekinitev načrtovanih del za pridobivanje velikih nahajališč
- JAR:
 - nahajališča skoraj vseh rud
 - za izvoz pomembne: zlato, diamanti, mangan, krom, azbest, uranova ruda
 - visoka gospodarska razvitost ravno zaradi izvažanja teh rud
 - razvoj se je začel šele v 19.stol., ko so odkrili diamantna polja in polja zlata
 - poceni delovne sile in dobre možnosti za zaslužek so pritegnile tuje vlagatelje spodbudili razvoj celotne industrije
- Kongovska kotlina:
 - **Bakreni pas** (baker vsebuje kobalt, srebro, zlato, cink) tu so se razvila številna rudarska središča s kopi, topilnicami in jalovišči pas poteka tudi pred Dem. Republike Kongo in Zambije (ti dve državi močno odvisni od izvoza surovin na svetovni trg dvig cen surovinam lahko pomeni dvig življenjskega standarda, padec cen pa gospodarsko – politično krizo, kar pripelje do brezposelnosti, zadolževanja v tujini, vsesplošnega nezadovoljstva med ljudmi, spopadov in vojn)
 - Izkoriščanje naravnih bogastev je odvisno od manjšega izkoriščanja (politične razmere, pomanjkanje financ, pomanjkanje vode, dobava energije) in od večjega izkoriščanja (geološka nahajališča, tehnika, visoke cene na trgu)
 - Rudna bogastva po državah
 - a.) **JAR** (baker, zlato, železo, jeklo, cink, diamanti)
 - b.) **Kongo, Zambija, Zimbabve** (Bakrov pas)
 - c.) **DR Kongo** (nafta, baker, svinec, kositer, diamanti)
 - d.) **Zambija** (železo, svinec, črni premog, baker)
 - e.) **Zimbabve** (železo, jeklo, zlato, baker)
 - f.) **Maroko** (baker, jeklo, svinec, železo, fosfati)
 - g.) **Gana** (zlato, kositer, jeklo)

Nafta in zemeljski plin

- Alžirija: pridobivanje, predelava in izvoz nafte prinašajo 90% izvoznega prihodka
- Tunizija: prodaja surove nafte prinaša več kot 50% narodnega dohodka
- Libija: z izvozom nafte si je zgradila petrokemične tovarne, raziskovalne inštitute, namakalni sistem "Velika umetna reka"
- Egipt: načrpa dovolj nafte za lastne potrebe, presežek pa izvažajo
- Kamerun: v 80 letih nafta povzročila "mali afriški gospodarski čudež"
- Angola: odvisna od izvoza nafte
- Naftna nahajališča so ob atlantski obali

Kdo lahko ustavi širjenje puščave?

- Najhitreje se širi Sahara (prodiranje proti jugu ogroža rastlinstvo, živalstvo in ljudi Sahela)
- Sahel = območje s polsuhim podnebjem, ki leži ob južnem robu Sahare
- Širjenje puščave ali dezertifikacija = proces, proti kateremu se revne države zelo težko borijo, saj je povezan z umetnim namakanjem, ki zahteva veliko denarja
- Družbenogeografski vzroki in posledice:
 - **Prebivalstvo** (večanje števila prebivalcev večanje števila kmetovalcev večja potreba po hrani in kurjavi preveliko izkoriščanje tal in sekanje dreves prevelika poraba obstoječih vodnih virov propadanje rastlinstva erozija prsti)
 - **Kmetijstvo** (večanje števila glav živine čezmerna paša uničevanje skromne rastlinske odeje prevelika poraba obstoječih vodnih virov propadanje rastlinstva erozija prsti)
- Naravnogeografski vzroki in posledice
 - **Temperatura zraka** (segrevanje ozračja višje temperature večje izhlapevanje neredne padavine)
 - **Padavine** (vedno manj padavin vedno daljše in pogostejše suše sušenje rek, potokov in vodnjakov propadanje rastlinstva vetrna erozija)
 - **Vetrna erozija** (vedno močnejša vetrna erozija propadanje rastlinstva erozija prsti)
- Stopnja širjenja puščave:
 1. **Stopnja**
 - Lokalno pomanjkanje vode v prsti in rahla erozija prsti
 - Vzroki: manjše napake pri rabi tal
 - Posledice: odpraviš z ustrenejšo rabo tal ali začasnim prenehanjem uporabe zemljišč tla si popolnoma opomorejo
 2. **Stopnja**
 - Delno uničenje travnega rastlinstva
 - Napredovanje procesa je še mogoče preprečiti z sidranjem peščenih sipin, pogozdovanjem, namakanjem obsežnih površin z zajezitvijo rek, selektivnim namakanjem, kapljičnim sistemom namakanja
 3. **Stopnja**
 - Sprememba travnatih savan v savane trnastih rastlin
 - Obnovitev pokrajine je težka in dolgotrajna, zahteva velika finančna vlaganja
 4. **Stopnja**
 - Puščavska tla; rastlinstvo je popolnoma uničeno, erozija prsti je popolna
 - Posledice: velike površinske spremembe, premiki peščenih sipin, pojavljanje plasti soli na površju, depopulacija (odselitev prebivalstva)
 - Tehnologije za vrnitev tal v prejšnje stanje ne poznamo
- Načini preprečevanja dezertifikacije:
 - a.) **Sidranje peščenih sipin in pogozdovanje**
 - Najstarejša oblika
 - Poznane na saharskem in obsaharskem območju
 - Območje ogradijo z ovirami, ob ovirah nasadijo pas grmičevja in za njim pas dreves
 - Drago, dolgotrajno
 - b.) **Namakanje obsežnih površin z zajezitvijo rek**
 - Velike količine vode, zato je možno ob velikih rekah

- Pri taki obliki se po določenem času na površini lahko pojavijo večje količine soli, ki povzročijo odmiranje rastlin
- c.) **Selektivno namakanje (škropljenje)**
 - Uporablja se na novonastalih kmetijskih površinah
 - Pojavi se lahko tanka plast soli to odpravijo s sejanjem trave, ki prsti odvzema sol in je hkrati paša za živino
 - Škropljenje omogoča hkratno dognojevanje, saj vodi dodana topljiva gnojila dovaja neposredno do rastlin
 - Veliko financ in stroški vzdrževanja
- d.) **Kapljični sistem namakanja**
 - Najdražji način
 - Egipt, Tunizija, Libija
 - To je gradnja cevovodov, napeljava cevi do rastlin in namakanje korenin po kapljicah
 - Bistveno zmanjša izhlapevanje in porabo vode sol se ne izloča

Lakota in bolezen

- Eden največjih problemov v Afriki je lakota in bolezen
- Vzroki za lakoto in bolezen so posledica prepletenih naravnih, predvsem pa družbeno geografskih razmer.
- Premagati lakoto in bolezen je dolgoročen cilj Afrike, ki pa ga ni mogoče doseči brez pomoči razvitega sveta
- Vzroki za lakoto:
 - Suše vedno daljše in pogostejše
 - Erozija prsti
 - Prst vedno manj rodovitna in izčrpana
 - Veliko št otrok-ni dovolj hrane za vse
 - Podeželsko prebivalstvo se preseljuje v mesta kjer pa so nezaposleni
- Vzrok za razširjenost št. Bolezni v Afriki in pogosto obolevanje Afričanov za njimi so:
 - Pomanjkanje čiste vode
 - Podhranjenost ki oslabi človekov imunski sistem
 - Visoka temp. in vlaga ki pospešita razvoj in prenos bolezn
 - Pomanjkanje sredstev za dolgotrajno uničevanje bolezn
- Posledice obolevanja:
 - Velika umrljivost dojenčkov
 - Zmanjšani delež aktivnega prebivalstva
 - Veliki stroški ki jih ima država z zagotavljanjem medicinskih sredstev
 - Zaradi stroškov zdravljenja država namenja manj denarja drugim investicija
- Najpogostejše bolezni v Afriki:
 - **Aids:** je posledica okužbe s HIVom in ima smrtno obolenje, razvije se 10 let po okužbi, okužba se prenaša z nezaščitenim spolnim odnosom in z iglami, okužbo matere prenesejo na otroka med nosečnostjo in dojenjem
 - **Malaria:** najpogostejša nalezljiva bolezen na svetu, prenaša se s pikom komarja, pri hujši obliki lahko človek umre, pogoj za omejevanje bolezn je iztrebljanje komarjev
 - **Spalna bolezen:** prenaša se s pikom muhe CC, možnost okužbe človeka je majhna, brez zdravljenja je smrt. Spalna bolezen je glavni omejitveni dejavnik, da na območju ekvatorialnega podnebja ni živinoreje

- **Kolera:** prenaša se z okuženo vodo in hrano, v hujših primerih se lahko konča s smrtjo, higienski ukrepi so veliko bolj učinkoviti kot pa cepljenj
- **Kuga:** prenašajo jo podganje bolhe in bakterija se širi tudi po zraku, pri pljučni kugi je pogosta smrt
- **Shistosomioza:** pojavlja se ob sladkih vodah, v človekovo telo pride skozi kožo ob stiku z umazano vodo, iz bolezn se lahko razvije tudi rak, črnci so bolj odporni na bolezen kot belci
- **Ebola:** Prenaša se z okuženo krvjo, telesnimi tekočinami, okuženimi organi, bolezen se konča s smrtjo v 50-90%